

Ud af glemslen

Cellisten Janne Fredens og pianisten Søren Rastogi har indspillet et album med kvindelige komponister fra tiden omkring Første Verdenskrig. Helhjertet i det kønspolitiske sigte og suverænt i den musikalske fremførelse

MUSIKKRITIK
Af Valdemar Lønsted

Hollandske Henriëtte Bosmans, kroatisk-ungarske Dora Pejačević og de franske søstre Lili og Nadia Boulanger er komponisterne samlet på ét album. Hvis de havde været nulevende, ville det ikke være så opsigtsvækkende, men de blev alle født i årtiet 1885-95.

Det er fristende at betegne dem som en del af et tidehvert i kunsten, men et fortrængt tidehvert, for deres tilstedeværelse og kompositionsarbejde har i det store hele været overset.

Nadia Boulanger er dog et ikonisk navn. Hun var den skarp-sindige og strenge pædagog i sin parisiske salon, hvor hun underviste generationer af senere kendte mandlige komponister, dirigenter og musikere. Flere end 1.200 elever havde hun.

Det er pladeselskabet Our Recordings' fortjeneste at bringe de fire kvinder frem i lyset *en bloc*, og de egentlige igangsættere er et ægtepar, cellisten Janne Fredens og pianisten Søren Rastogi, som advokerer strålende for albummets sjældent hørte musik.

Det har fået titlen *Upheaval*, som betyder omvæltning, og det går på flere ting. For det første den store omvæltning, Første Verdenskrig. Værkerne er skrevet lige før, under og umiddelbart efter det gamle Europas undergang. For det andet går det på gennembruddet i epoken for skabende kvindelige kunstnere, det være sig komponister, forfattere eller billedkunstnere. De måtte ofte kæmpe mod manglende opmærksomhed og anerkendelse fra den mandlige opinions side, og for især komponisterne har det været en umanerlig træg proces at komme frem i lyset.

Fluktuerende poesi

Henriëtte Bosmans (1895-1952) delte sit liv mellem at komponere og optræde som koncertpianist på højeste plan, ofte i samarbej-

de med Amsterdams Concertgebouw Orkester og dirigenten Willem Mengelberg. Det er tydeligt at høre pianisten Bosmans i cellosonaten i a-mol fra 1919. Klaverstemmen har et virtuost vingefang og en tæt harmonisk farvesammensætning, som forstærker cellospillet beævelighed og sanselighed. Det er ikke et eksperimenterende værk, det er tonalt og bygger på en kendt formverden, og man kunne godt fornemme den gamle Brahms' skygge med den anden cellosonate fra 1886. Også han var koncertpianist.

Janne Fredens og Søren Rastogi lykkes nu godt med at formidle den 24-årige Bosmans' egenart. Den majestætiske åbning i førstesatsen overrumpler ved sin retoriske kraft i Fredens' skarpt formulerede rytmik, og når Rastogi tager føringen med hænderne fulde, giver hun et lige så magtfuldt modsvar med kontrapunktiske replikker. Dette er den ene side af satsens udtryk. Den anden er en neddæmpet, fluktuerende poesi, organisk udviklet af det foregående materiale. De to musikere agerer som to skuespillere i en intim dialog, fraser fra den ene føres øjeblikkeligt videre af den anden, og tempoet justeres løbende alt efter motivernes talemåde.

De to midtersatser er kortere intermezzi i moltonearter, der ikke får lov til at hvile i sig selv, for Bosmans harmoniske prisme er ganske variabel. Tredjesatsens adagio er således et betagende klangstykke med impressionistiske virkninger, celloens syngende strofer præges nænsomt og alligevel dybt af klaverets udvidede harmonier. Et pragtfuldt værk.

Cellobuen taler

Dora Pejačević (1885-1923) var stort set selvlært komponist, født i Budapest i en adelsfamilie med en kroatisk far og en ungarsk mor. Den musikalske påvirkning i de unge år skete inden for grænserne af det habsburgske kejserrige, der lakkede mod enden, da Pejačević komponerede sin cellosonate i e-mol i 1913.

Det var den tyske musiks æstetik, der var altdominerende i Østrig-Ungarn og de tilhørende provinser. Sådan havde det også været for böhmeren Gustav Mahler, som var musikdirektør på Budapest Operaen i Pejačevićs barndom, og som her – ikke uvæsentligt for denne artikels tema – fik en efterhånden nærtstående veninde, violinisten Natalie Bauer-Lechner. Hun var en af de få i samtiden, der kom til at forstå dybderne i hans kunstnersjæl og videregav den enestående viden i sine dagbøger.

Pejačevićs sonate fanger ikke i samme grad som Brosmans'. Det er, som om inspirationen hentes fra Mendelssohns romantiske klassicisme, behændigt, flydende, melodios, men ikke med geniets fingeraftryk. Det gælder især førstesatsens kredsen om det

samme motiv og den blege fremfærd i udviklingen af stoffet, mens klaveret holder sig overvejende til det akkompagnerende. Scherzoen bryder dog med det indtryk, her deltager klaveret betydeligt mere aktivt i kvikke udvekslinger, dynamikken er sprælsk, og cellobuen taler ligefrem med entusiasme.

Adagioens tema har noget folkemusikalsk over sig, en vemodighed og, som det udvikler sig, en oplussende længsel. Det er først og fremmest celloens sang, og Janne Fredens tolker den klangskønt og forfinet i betoning og affraseringer.

Søstre Boulanger

Foruden at virke som en højt respekteret opdrætter af komponister – sådan blev hun betegnet af Poul Rovsing Olsen, en af de danske elever – var Nadia Boulanger (1887-1979) pianist, organist, komponist og en af de første kvindelige dirigenter. Herkomsten var fransk på farens side, russisk på morens. Hun blev optaget på pariserkonservatoriet som tiårig og studerede komposition hos Charles-Marie Widor og Gabriel Fauré, der begge kunne være hendes bedstefædre. Men Nadia Boulangers produktion blev ikke stor, efter Lilis død i 1918 holdt hun inde med at komponere for at arbejde for udbredelsen af søsterens musik.

Janne Fredens og Søren Rastogi har valgt nogle indtagende korte stykker, *Trois pièces* fra 1914, hvor Nadia Boulanger i de to første skaber vage, lyse klangrum. På samme tid en slags minimalisme og en afspændt melodiositet, og danskerne spiller fuldstændig i overensstemmelse med komponistens anvisninger på behersket dynamik og klanglig transparens.

Men så slippes rytmen løs. Den unge Boulanger har givetvis været blandt publikum til de foregående års epokegørende forestillinger med Sergej Djagilevs *Ballets Russes* i Paris. Med musik af Ravel, Debussy og ikke mindst Stravinskij, som

hun senere omtalte som den ideelle komponist. Det tredje stykkes nervøst hamrende rytmik afløst af tætte harmonier emmer af denne omvæltning i musikhistorien.

Lili Boulanger (1893-1918) var måske et større vidunder end søsteren. Hun kunne læse noder som toårig, sang Faurés sange som femårig akkompagneret af komponisten, begyndte at lære musikteori som seksårig, og da hun var 19, fik hun tildelt det franske musiklivs eftertragtede Prix de Rome med kantaten *Faust et Hélène* – til Debussys ubetingede anerkendelse. Lili Boulanger døde som 25-årig af tuberkulose, men hendes produktion blev alligevel imponerende omfangsrig, og den er omsider på vej til at blive kendt også uden for Frankrig.

Nocturne fra 1911 er udgiverens titel, Boulangers var *Pièce courte* (kort stykke), komponeret for fløjte eller violin med klaver, men celloens klanglige registre passer egentlig bedre til stykkets impressionistiske atmosfære. Kunne man ikke forestille sig en fjern russisk familieerindring i klaverets tyste fremmaning af C-dur-kirkeklokker iblandet krydrede akkorder, mens celloen gradvis stiger til vejrs i lange legato-åndedrag. Frem til et kraftfuldt skyllende gennembrud, der efterhånden opløser den lineære spænding i stykkets egentlige hjemsted, F-dur. Superb musik.

Janne Fredens og Søren Rastogi har åbnet en port med dette album, helhjertet i det kønspolitiske sigte og suverænt i den musikalske fremførelse, og det vil fortsætte for andre med andre kvindelige komponister fra andre tider.

kultur@information.dk

'Upheaval'. Musik af Henriëtte Bosmans, Dora Pejačević, Lili og Nadia Boulanger. Cellisten Janne Fredens og pianisten Søren Rastogi. Our Recordings

Janne Fredens og Søren Rastogi har åbnet en port med dette album, helhjertet i det kønspolitiske sigte og suverænt i den musikalske fremførelse